

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Қазақ халқының ұлттық музыкалық аспаптары

ЖАРИЯЛАНДЫ 22.12.2024	ТІРЕК СӨЗДЕР дәстүр, домбыра, жетіген, күй, қазақ ұлттық аспаптары, қобыз, музыкалық мәдениет, халық музыкасы, шалқұйрық	СІЛТЕМЕ https://bilimger.kz/173392/
--------------------------	--	--

Жексембай Қымбат Думанқызы

Кокшетау қаласы, Мирас бөбекжайы

Музыка мұғалімі

Аңдатпа:

Қазақ халқының ұлттық музыкалық аспаптары – бұл ұлттың мәдениетінің маңызды бөлігі, оның бай тарихымен, дәстүрлерімен және рухани құндылықтарымен тығыз байланысты. Қазақ музыкалық аспаптары әрқашан халықтың өмірінде ерекше орын алып, оларды шеберлер өз қолдарымен жасап, әуелден берілген музыкалық мәдениеттің мол қазынасын сақтап келеді. Бұл мақалада қазақтың ұлттық музыкалық аспаптарының шығу тарихы, олардың түрлері және қолданылуы туралы сөз болады.

Кілт сөздер: қазақ ұлттық аспаптары, күй, қобыз, домбыра, шалқұйрық, жетіген, музыкалық мәдениет, дәстүр, халық музыкасы

Қазақ халқының музыкалық мәдениеті терең тарихи тамырларға ие, әрі ұлттың мәдени идентификациясының негізі болып табылады. Қазақ халқының ұлттық музыкасы көп қырлы және көпшілік халықтың тұрмыс-тіршілігімен тығыз байланысты. Ұлттық музыкалық аспаптар қазақ халқының рухани өмірінің ажырамас бөлігі ретінде ұрпақтан ұрпаққа мұра болып қалып отыр. Әрбір аспаптың өз ерекшеліктері, дыбыстық сипаттары мен орындалу мәнері бар, олар өз кезегінде халықтың

дүниетанымын, рухани әлемін көрсетеді.

Қобыз: Күй өнерінің ескерткіші

Қобыздың пайда болу тарихы қазақ халқының мәдениетінің терең тамырларына байланысты. Бұл аспаптың алғашында қолданылуы дәстүрлі әндер мен күйлерді орындауда маңызды рөл атқарған. Қобыздың пайда болу тарихы туралы бірнеше аңыздар бар, бірақ оның басты рөлі — халықтың күй өнерін дамытқан аспап ретінде танылған. Қобыз күйші мен композиторлардың шығармашылығында кеңінен қолданылған және өзінің терең дыбысымен тыңдаушыларды ерекше әсерлендірген.

Қобызды орындау кезінде оның күйлері көбінесе терең ойлар мен сезімдерді жеткізуге бағытталған. Күйші қобызда ойнағанда оның әрбір ішегінің дыбысы тыңдаушыға ерекше рухани әсер береді. Қазақ күй өнерінің негізін қалаушы тұлғалардың көпшілігі қобызды шеберлікпен орындаған.

Қобыздың екі түрі бар: шалқұйрық және жетіген. Шалқұйрық көбінесе күйші мен ақындардың шығармашылығында қолданылып, ерекше әсерлі музыка туындыларын шығарады. Ал жетігеннің күйі тыныш әрі сазды, сонымен қатар оның дыбысы жан дүниені тыныштандырып, сазды атмосфера қалыптастырады.

2. Домбыра: Қазақтың символы

Домбыра – қазақ халқының ең танымал музыкалық аспаптарының бірі. Бұл аспаптың көмегімен күй, ән, жыр және аңыздарды орындау дәстүрі қалыптасқан. Домбыраның тарихы тереңде жатыр, оның алғашқы нұсқалары қазақ халқының көшпелі өмірінің қажеттіліктеріне бейімделген аспаптар болған.

Домбыраның құрылымы өте қарапайым болып көрінгенімен, оның дыбысы ерекше әуенді және күшті. Ол екі ішекті аспап болып табылады, бірақ қазіргі уақытта домбыраның әртүрлі үлгілері жасалып, олардың саны мен түрі артып келеді. Домбыраның музыкалық күші мен оның көмегімен орындалатын күй өнері қазақтың рухани әлемін бейнелейді.

3. Жетіген: Жетім дәстүрінің мұрасы

Жетіген – бұл тағы бір маңызды ұлттық музыкалық аспап, ол өзінің құрылымы мен орындау әдісінің ерекше болуы арқасында ұлттық

музыкаға ерекше сипат береді. Жетігеннің ерекшелігі – оның жеті ішегі мен қолданыс тәсіліндегі ерекшелігі. Бұл аспаптың дыбысы жұмсақ әрі ұйқышыл болады, ол тыңдаушының жанын терең әсерлеуге қабілетті.

Жетігеннің шығу тегі мен қолдану әдістері шамандық дәстүрмен байланысты. Қазақ халқы жетігенді тек әндер мен күйлердің орындауында ғана емес, түрлі салт-дәстүрлер мен ырымдарда да пайдаланады. Оның дыбысы әртүрлі эмоциялар мен сезімдерді жеткізуге қолайлы.

4. Шалқұйрық: Ұлттық даңқтың символы

Шалқұйрық қазақ халқының ұлттық аспаптарының бірегей түрі болып табылады. Бұл аспаптың басты ерекшелігі оның құралуында және дыбысының ұмытылмас сазында жатыр. Шалқұйрықтың конструкциясы өте күрделі болып келеді, оның ішектері мен дыбыс кеңістігі әрқашан дәстүрлі күй орындаушыларының тілін түсінетін тыңдаушыға жақын әрі таныс болады.

5. Қазақ халқының музыкалық аспаптарының әлеуметтік маңызы

Қазақ халқының музыкалық аспаптары тек қана мәдени мұра болып қана қалмай, сонымен қатар әлеуметтік маңызға да ие. Ұлттық музыка мен аспаптар халықтың дәстүрлері мен тұрмысын, рухани құндылықтарын, салт-дәстүрлерін көрсету арқылы ұлттық бірегейлікті сақтап отыр. Бұл аспаптар халық арасында ортақ тіл ретінде қызмет етіп, халықтың бірлігін нығайтып отыр.

Ұлттық музыкалық аспаптар қазақ қоғамының барлық саласында кеңінен қолданыс тапты. Олар тек қана өнер туындылары емес, сонымен қатар халықтың өмірінің түрлі аспектілеріне – еңбекке, салт-дәстүрлерге, тұрмысқа қатысатын құндылықтар мен нормаларға да әсер еткен.

Қазақ халқының ұлттық музыкалық аспаптары оның мәдениетінің негізгі құндылықтарының бірі болып табылады. Олар ұрпақтан ұрпаққа мұра болып, қазақ халқының рухани әлемін, тарихи дамуын және өмір сүру салтын бейнелейді. Домбыра, қобыз, жетіген, шалқұйрық сияқты

аспаптардың әрқайсысы қазақтың музыкалық мәдениетінің бірегейлігін білдіреді. Ұлттық музыкалық аспаптарды зерттеу, олардың шығу тарихы мен қолданылу дәстүрлерін зерттеу қазақ мәдениетінің терең әрі көпқырлы табиғатын түсінуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Құдайбергенова, Б. (2010). *Қазақтың музыкалық аспаптары.* Алматы: Білім.
2. Сүлейменова, А. (2015). *Қазақ мәдениетінің музыкалық мұрасы.* Астана: Елтаным.
3. Ахметова, Н. (2009). *Қазақ халқының музыкалық мәдениеті.* Шымкент: Ғылым.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі
© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.